योषा" भारते आनुशासनिकपर्वणि २अध्याये ।

गर्भलक्षण न० गर्भो लक्ष्यतेऽनेन लक्ष–करणे ल्युट् । गर्भ सूचकचिह्नभेदे भावप्रकाशोक्तं गर्भशब्दे तल्लक्षणसूक्तम्

गर्भलम्भन न०गर्भोऽसोघवीर्य्यतया लभ्यतेऽनेन लभ–ल्युट् सुम् च । निषिक्तवीर्य्यस्यासोघतासम्पादनार्थे क्रियाभेदे "उपनिषदि गर्भलम्भनं पुंसवनमनवलोभनञ्च" आश्व० गृ०१। १३।१ । "आम्नातमिति शेषः गर्भो लभ्यते येन कर्म्मणा निषिक्तं वीर्य्यमसोघं भवति" नारा० ।

गर्भवती स्त्री गर्भो विद्यतेऽस्या मतुप् मस्य वः । आपन्नगर्भायां स्त्रियाम् शब्दरत्ना० तस्या लक्षणं तत्परिहार्य्यञ्च कायशब्दोक्तसुश्रुतवाक्ये १८२१पृ० द्रष्टव्यम् । लक्ष्यगर्भाया गर्भस्थैर्यकारिविधिभेदः सुश्रुते उक्तो यथा

"लक्ष्यगर्भायाश्चैतेऽवहः सु लक्षणावटशुङ्गाश्वत्थदेवाविश्वदेवानामन्यतमं क्षीरेणाभिषुत्य क्षौद्रतरो वा विन्दूनु दद्याद्दक्षिणे नासापुटे पुत्रकामायै नच तान्निगीरेत् । भुवस्तृणां सान्निध्याद्गर्भः । स्वाद्विधिपूर्वकः । ऋतुचक्राम्बुबीजानां सामग्र्यादङ्कुरो यथा । एवं जाता रूपबलो महासत्वाश्चिरायुषः । भवन्त्यृषय मोक्षारः सत्पुत्राः पुत्रिणे हिताः" । शिशौ वर्णभेदहेतुरपि तत्रोक्तः तत्र तेजोधातुः सर्ववर्णानां प्रभवः स यदा गर्भोत्पत्तावव्याहतप्रायो भवति तदा गर्भं गौरं करोति पृथिवीधातुप्रायः कृष्णं पृथिव्यांकाशप्रायः कृष्णगौरं, तोयाकाशधातुप्रायो गौरश्यामम् । यादृग्वर्णमाहारमुपसेवते गर्भिणी तादृग्वर्णप्रसूता भवतीत्येके भाषन्ते । तत्र दृष्टिभागमप्रतिपन्नं तेजो जात्यन्धं करोति । तदेव रक्तानुगतं रक्ताक्षं, पित्तानुगतं पिङ्गाक्षं,श्लेष्मानुगतं शुक्लाक्षं,वातानुगतं विकृताक्षमिति" "दशैव मासान् बिभ्रति गर्भं बन्धः" भा० व० १३४अ० ।

गर्भवसति स्त्री गर्भः कुक्षिरेव वसतिः। कुक्षिरूपे स्थाने "स तत्र गर्भवसतौ वसन्नात्मेच्छया हरिः" हरिवं० ६०अ० ।

गर्भवास पु० वस–घञि वासः वासस्थानं गर्भ एव वासः। १कुक्षिरूपस्थाने "असकृत् गर्भवासेषु वासं जन्म च दारुणम्" मनुः । वस–भावे घञ् ७त० । २कुक्षौ वासे च ।

गर्भव्यूह पु० गर्भ इव गूढो व्यूहः । व्यूहभेदे युद्धगर्भसैन्यनिवेशनभेदे । "पद्माद्यै तस्य पद्मस्तु गर्भव्यूहः सुदुर्भिदः । सूचीपद्मस्य गर्भस्थो गूढो व्यूहः कृतः पुनः" भा० द्रो० २७ अ० । स च पद्माकारः ।

गर्भशय्या स्त्री गर्भस्य शय्येव स्थानम् । "शङ्खनाभ्याकृतिर्योनिस्त्यावर्त्ता सा च कीर्त्तिता । तस्यास्तृतीये त्वावर्त्ते गर्भशय्या प्रतिष्ठिता" भावप्र०उक्ते गर्भोत्पत्तिस्थाने । "शिशुरधिकवया गर्भशय्यां गतो वा" इति वेणीसंहारः ।

गर्भसंक्रमण न० गर्भे संक्रमणं अन्यदेहपरित्यागेन देहान्तरोपादनार्थं प्रवेशनम् । देहाद्देहान्तरग्रहणाय कुक्षिप्रवेशनरूपे जन्मनि । "गर्भसंक्रमणे चापि कर्म्मणामभिसर्पणे । तादृशीमेव लभते वेदनां मानवः पुनः" भा० आश्व० १७ अ० ।

गर्भसमय पु० ६त० । गर्भकाले स च ऋतुस्नानोत्तरयोगकालः दृष्ट्युद्भवाय मेघगर्भकालश्च । स च गर्भशब्दे ६०सं० वाक्येन दर्शितः "गर्भसमयेऽतिवर्षणं गर्भाभावायदुर्निमित्तकता" ६० सं० ।

गर्भस्राव पु० स्रु–घञ् ६त० । प्रसूतिकालात् पूर्वं रोगादिना गर्भस्य पतने । गर्भच्युतिशब्दे विवृतिः। तत्राशौचनिर्णयः "रात्रिभिर्मासतुल्याभिर्गर्भस्राने विशुध्यति" मनुः । कूर्मपुराणम् "अर्वाक् षण्मासतः स्त्रीणां यदि स्यात् गर्भसंस्रवः । तदा मासप्रमैस्तासां दिवसैः शुद्धिरिष्यते । अत ऊर्द्ध्वं तु पतने स्त्रीणां स्याद्दशरात्रकम् । सद्यःशौचं सपिण्डानां गर्भस्रावाच्च वा ततः । गर्भच्युतावहोरात्रं सपिण्डेऽत्यन्तनिर्गुणे । यथेष्टाचरणे ज्ञाती त्रिरात्रमिति निश्चयः" । दशरात्रकमिति स्वजात्युक्ताशौचकालपरम् । तथा चादित्यपुराणम् "षण्मासाभ्यन्तरं यावत् गर्भस्रावो भवेद् यदि । तदा मासप्रमैस्तासां दिवसैः शुद्धिरिष्यते । अत ऊर्द्ध्वं स्वजात्युक्तमशौचं तासु विद्यते" । गर्भस्रावाच्च वा तत इति तच्छब्देन सन्निधानादत ऊर्द्ध्वमित्युक्तषण्मासोत्तरकालः परामृश्यते । षण्मासोपरि सगुणानां सद्यः, निर्गुणानामेकाहः, अत्यन्तनिर्गुणयथेष्टाचरणज्ञातीनां त्रिरात्रम्" शु०त० । अशौचव्यवस्था अशौचशब्दे ४८६पृ० उक्ता

गर्भस्राविन् पु० गर्भं स्रावयति स्रु–णिच्–णिनि । हिन्तालवृक्षे । राजनि० ।

गर्भागार न० गर्भ इवागारम् । १मध्यभागे वासगृहे । गर्भ एवागारम् ।२गर्भस्थाने अमरः। ३गर्भाशये राजनि० ।

गर्भाधान न० गर्भ आधीयतेऽनेन कर्मणा आ+धा–करणे ल्युट् । गर्भरूपपात्रसंस्कारकर्म्मणि तत्र विहितवक्षतादिकालभेदास्तद्विधानानि च स०त०उक्तानि यथा

"अथ गर्भाधानम् । योभिः "यदा ऋतुमती भवति उपरतशोणिता तदा स्त्रीसंवकालः" ऋतुः प्रजाजनन-